

Nr 35.

Ankom till riksdagens kansli den 17 maj 1932 kl 12 m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående ändring av lagen om arbetstidens begränsning.

Andra lagutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft tre inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 189 i första kammaren av herr *Möller m. fl.*, nr 60 i andra kammaren av herr *Karlsson* i Grängesberg *m. fl.* och nr 281 i samma kammare av herr *Hansson* i Stockholm *m. fl.*

I motionerna I: 189 och II: 281, vilka äro likalydande, har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning, avseende laglig reglering och begränsning av arbetstiden för arbetare inom jordbruket, så att dessa därutinnan principiellt likställas med industriens arbetare, samt för riksdagen framlägga de förslag, till vilka utredningen kan föranleda.

I motionen II: 60 har hemställts, att riksdagen i skrivelse till regeringen måtte anhålla om utarbetande och framläggande för 1933 års riksdag av förslag *dels* till sådana ändringar av lagen om arbetstidens begränsning, att arbetstiden för arbetare inom industrien i allmänhet fastställas till högst 7 timmar per dygn eller 42 timmar i veckan och för arbetare i särskilt tungt eller hälsofarligt arbete och där s. k. skiftgång kontinuerligt förekommer, samt för arbetare under 18 år till högst 6 timmar per dygn eller 36 timmar i veckan, *dels ock* till sådana ändringar att lagens tillämpningsområde utvidgas att omfatta samtliga arbetargrupper, som nu icke äro inbegripna under lagens bestämmelser, och att övertidsarbete medges endast vid sådana särskilda arbetstillfällen, då genom natur- eller olyckshändelse, eller annan omständighet, som ej kunnat förutses, fara föreligger för liv, hälsa eller egendom.

Beträffande de skäl, som motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden, får utskottet hänvisa till motionerna.

Över motionerna I: 189 och II: 281 har utskottet, i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver, begärt yttrande av socialstyrelsen och lantbruksstyrelsen. De yttranden, som i anledning härav kommit utskottet till handa, finnas fogade såsom bilagor vid detta utlåtande; och tillåter sig utskottet hänvisa till desammas innehåll.

Arbetstids-
lagen.

Lagen den 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning lyder i hithörande delar:

1 §. Denna lag äger tillämpning å varje rörelse, industriell eller icke, så ock å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, för såvitt i rörelsen eller företaget till arbete för arbetsgivares räkning i regel användas flera än fyra arbetare, häri icke inräknad arbetare, som användes till arbete, vilket avses i a)—l) här nedan.

Från lagens tillämpning undantagas:

a) arbete, som utföres i arbetarens hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande,

b) arbete, som till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider,

c) arbete, som bedrives av staten,

d) arbete, som har till ändamål att bereda sjukvård, fattigvård, uppfostran eller undervisning eller att tillgodose annat därmed jämförligt behov,

e) skeppstjänst, som omförmäles i lagen om arbetstiden å svenska fartyg, ävensom fiske,

f) skogsarbete samt kolning i mila, ändock att arbetet icke är att hänföra till skogsarbete, ävensom flottning,

g) upptagning av torv samt tillverkning av brännertorv och torvströ,

h) jordbruk jämte därtill hörande binäringar, vilka icke bedrivs såsom självständiga företag, samt byggnadsarbete för jordbruk eller sådan dess binäring, som nu nämnts, ävensom trädgårdsskötsel och djurskötsel, ändock att arbetet bedrives utan samband med jordbruk,

i) arbete, som åligger trafikpersonal vid järnväg, som är upplåten för allmän trafik,

j) arbete, som åligger biträde i handelsbod, rakstuga, frisérsalong eller badinrättning,

k) sådant arbete i hotell-, restaurang- eller kaféerörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande, samt

l) arbete, som åligger portvakt och av honom väsentligen förrättas i hans bostad.

4 §. Arbetsgivare må icke använda arbetare till arbete under längre tid, raster oräknade, än 8 timmar av dygnet eller 48 timmar i veckan; dock må, därest nyssnämnda begränsning av arbetstiden för vecka icke därigenom överskrides, arbetstiden under något eller några av veckans dygn utsträckas till högst 9 timmar.

Bedrives arbete med regelbunden skiftindelning, må annan arbetstid än nyss angivits tillämpas, såvitt därigenom icke uppkommer längre sammanlagd arbetstid för en tidrymd av högst tre veckor, än att den motsvarar 48 timmar i veckan.

5 §. 1 mom. Är för visst arbete arbetstiden i väsentlig mån beroende av årstiden eller väderleken eller är den på grund av annat förhållande av växlande längd, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva, att arbetstiden, med avvikelse från vad i 4 § stadgas, allenast begränsas så, att den i genomsnitt för viss angiven tidrymd kommer att uppgå till högst 48 timmar i veckan.

2 mom. Finnes arbete, som bedrives med tre skiftlag, på grund av synnerliga skäl böra fortgå jämväl under sön- och helgdagar, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva därför erforderligt undantag.

3 mom. Beträffande arbete, som fortgår allenast under kortare tid eller medför synnerligen ringa ansträngning eller tillgodoser ändamål av synnerligen stort allmänt intresse, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva undantag från de i 4 § angivna begränsningar.

4 mom. Skulle i annat fall, än som avses i 1, 2 eller 3 mom., undantag från bestämmelse i 4 § prövas påkallat till undvikande av allvarligt missförhållande, äger arbetsrådet lämna medgivande därtill.

5 mom. Undantag må ock av arbetsrådet medgivas, då det av uttalande av arbetarnas sammanslutning eller sammanslutningar eller annorledes framgår, att det stora flertalet av de arbetare, som skulle beröras av undantaget, finna detsamma önskvärt och arbetstiden ej därigenom kommer att oskäligt utsträckas.

6 §. Har natur- eller olyckshändelse eller annan omständighet, som ej kunnat förutses, vållat avbrott i ett företags drift eller ock medfört överhängande fara för sådant avbrott eller för skada å liv, hälsa eller egendom, må arbetare, i den mån så är nödigt med hänsyn till berörda förhållande, användas till arbete utöver tid, som angives i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av 5 §. Om sådant arbete samt dess anledning, omfattning och varaktighet åligger det arbetsgivaren att senast inom två dygn från dess början göra anmälan till arbetsrådet.

Arbetet må icke fortsättas utöver sist angivna tid, utan att tillstånd därtill sökts hos nämnda myndighet. Angående sådan ansökan har arbetsrådet att ofördröjligen meddela beslut.

Anmälan eller ansökan, varom här är sagt, må anses gjord, när densamma i betalt brev avlämnats till allmänna posten.

7 §. 1 mom. Till sådana förberedelse- eller avslutningsarbeten, som för driftens ohindrade gång nödvändigtvis måste utföras före eller efter den allmänna arbetstiden, må nödigt antal arbetare, vilka fyllt aderton år, användas under högst sju timmar i veckan utöver den tid, varunder de enligt denna lag eller med stöd av densamma meddelad eftergift eljest få användas till arbete.

2 mom. Finner arbetsgivare i annat fall, än som avses i 6 §, med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetare till arbete utöver tid, som angives i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av 5 §, vare därtill berättigad i avseende å arbetare, som fyllt aderton år, för högst 48 timmar under loppet av fyra kalenderveckor och 200 timmar under loppet av ett kalenderår.

Utsträckt arbetstid, varom här är fråga, må även, med iakttagande av motsvarande begränsning, beräknas för kortare tidrymd än fyra veckor; åliggande det i sådant fall arbetsgivaren att på förhand i journal eller annan handling, vari anteckning enligt 8 § skall göras, anteckna ej mindre dagen, då dylikt utsträckt arbetstid skall börja tillämpas, än även den tidrymd, för vilken beräkningen skall ske.

3 mom. Är ytterligare eftergift av trängande behov påkallad, må sådan, dock för högst 150 timmar under loppet av ett kalenderår, meddelas av arbetsrådet.

4 mom. På arbetsrådet ankommer att pröva i vad mån den, som fyllt sexton men ej aderton år, må användas till arbete, som avses i denna paragraf.

5 mom. I fråga om arbetares skyldighet att utföra arbete, som avses i denna paragraf, gäller vad därom kan anses vara med arbetsgivaren över-

enskommet, men åligger det arbetsgivaren tillse, att icke arbetaren genom användande till dylikt arbete utsättes för överansträngning eller ohälsa.

10 §. 1 mom. Beträffande annat arbete i hotell-, restaurang- eller kafé- eller kafferörelse än sådant, varom i 1 § k) är sagt, må Konungen, där tillämpningen av 4 § prövas medföra synnerliga svårigheter, på framställning av arbetsrådet eller efter dess hörande, föreskriva annan begränsning av tiden för arbetares användande.

2 mom. Äro sådana rikssammanslutningar av arbetsgivare och arbetare, som kunna anses företräda flertalet arbetsgivare och arbetare inom visst verksamhetsområde, ense om viss eftergift i något avseende, varom stadgas i 5 § eller 7 § 3 mom., må Konungen, på framställning av arbetsrådet eller efter dess hörande, förordna, att eftergiften må inom verksamhetsområdet i fråga allmänt tillgodonjutas.

3 mom. Skulle tillämpningen av denna lag medföra sådana svårigheter för visst arbete eller företag, att dess fortsatta bedrivande därigenom äventyras, må Konungen, på framställning av arbetsrådet eller efter dess hörande, medgiva av förhållandena påkallat undantag från lagens tillämpning.

Historik.

Arbetstiden
för arbetare
inom jord-
bruket.

Riksdagen
1907.

Vid 1907 års riksdag väcktes inom andra kammaren av herr Lindhagen en motion, nr 161, vari föreslogs, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t begära en utredning om lämpligaste sättet för åstadkommandet av en undersökning och statistisk utredning rörande lantarbetarnas (småbönders, torpare, statares, drängars och pigors, backstugusittares och s. k. inhysingars med fleras) bostadsförhållanden samt framläggande för riksdagen av de förslag, som med anledning därav kunde synas påkallade. I skrivelse till Konungen, nr 222, uttalade riksdagen med anledning av motionen bland annat, att det torde kunna anses obestridligt, att det med hänsyn till avlöning och avlöningssätt, arbetstid, födans beskaffenhet, bostäder m. m. för jordbrukets arbetare i flera landsdelar gäves mycket, som påkallade förändringar till det bättre. För att någonting väsentligt därutinnan skulle kunna göras erfordrades till en början oundgängligen ett statistiskt material, ägnat att giva en i alla avseenden, såvitt möjligt, fullständig inblick i de förhållanden, under vilka hela denna arbetarklass levde och verkade. Riksdagen anhölle om en utredning om lämpligaste sättet för åstadkommandet av en undersökning och statistisk utredning rörande lantarbetarnas levnadsförhållanden samt framläggande för riksdagen av de förslag, som med anledning därav kunde synas påkallade.

Med föranledande närmast av denna riksdagsskrivelse har alltsedan 1910 anordnats en fortlöpande lantarbetarstatistik.

Arbetstids-
kommittén
1919.

Genom beslut den 15 februari 1918 uppdrog Kungl. Maj:t åt en särskild kommitté, benämnd arbetstidskommittén, att verkställa utredning och avgiva förslag till lagstiftning rörande arbetstidens längd och förläggning jämte i samband därmed stående förhållanden. I statsrådsprotokollet angående kommitténs tillsättande framhölls bland annat, att för jordbruket av flera skäl vore påkallad en viss undantagsställning i fråga om arbets-

tidens reglering samt att det därför lämpligen borde ankomma på vidare omprövning, huruvida och i vad mån den ifrågasatta lagstiftningen kunde vinna tillämpning å det egentliga jordbruksområdet.

Arbetstidskommittén avgav den 25 januari 1919 betänkande med förslag till lag om begränsning av arbetstiden. Såsom kommittén i sitt betänkande anförde hade i detta lagförslag i överensstämmelse med berörda uttalande i statsrådsprotokollet jordbruket helt undantagits från lagens tillämpning och i samband därmed jämväl undantagits till jordbruket hörande binärningar, för så vitt de ej bedreves såsom självständiga företag. Kommittén yttrade, att sistnämnda utvidgning av undantagen föranletts av det förhållandet, att arbetet i det egentliga jordbruket och inom dess binärningar i många fall förrättades av samma personer och ej väl läte sig särskilja. Enligt kommitténs förslag undantogs från lagens tillämpning även djurskötsel utan samband med jordbruk, något som kommittén fann motiverat, förutom av hänsyn till djurskyddet, därav, att ifrågavarande verksamhet stundom måste bliva i hög grad oregelbunden.

Vid 1919 års lagtima riksdag väcktes inom andra kammaren av herr Carlström en motion, nr 252, i vilken bland annat hemställdes om utredning angående möjligheten att även vid jordbruket införa förkortad arbetsdag. I överensstämmelse med hemställan av jordbruksutskottet i dess utlåtande nr 27, vari utskottet uttalade, att det vore skäl att avvakta resultatet av arbetstidskommitténs förslag till arbetstidens begränsning, beslöt riksdagen, att motionen ej skulle föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Lagtima riksdagen 1919.

Ett på arbetstidskommitténs betänkande byggt förslag till lag om arbetstidens begränsning framlades av Kungl. Maj:t genom proposition nr 247 till samma riksdag. I samband med propositionen väckte herr Lindhagen inom första kammaren en motion, nr 214, med hemställan, att riksdagen med anledning av propositionen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att den nära därmed sammanhängande, i 1907 års riksdags skrivelse inneslutna frågan rörande begränsning av lantarbetarnas arbetstid måtte om möjligt vid nästföljande riksdag framläggas till avgörande. Det genom propositionen framlagda lagförslaget förföll genom kamrarnas skiljaktiga beslut. Icke heller herr Lindhagens motion vann riksdagens bifall.

Vid samma riksdag hemställde herr Sjölander i motionen nr 288 i andra kammaren, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam utredning, huruvida och i vilken utsträckning en maximalarbetstid måtte bestämmas för arbetare inom jordbruksyrket, samt att Kungl. Maj:t därefter måtte för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda. I anledning av denna och en annan motion — nr 287 i andra kammaren av herr Lindman m. fl. angående skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda lantarbetarfrågan — hemställde andra kammarens fjärde tillfälliga utskott i utlåtande nr 8, att andra kammaren för sin del ville besluta, att riksda-

gen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det Kungl. Maj:t tacktes låta verkställa en allsidig och sakkunnig utredning av lantarbetarfrågan, varvid även borde verkställas undersökning angående längden av arbetstiden inom jordbruket samt huruvida, i vilken utsträckning och på vad sätt en begränsning av denna arbetstid måtte kunna åstadkommas, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda. Utskottets hemställan bifölls av andra kammaren, men första kammaren beslöt därefter, på hemställan av sitt andra tillfälliga utskott, att inskränka den begärda utredningen till att avse allenast en allsidig och sakkunnig utredning av lantarbetarfrågan. Då andra kammaren vidhöll sin ståndpunkt i ämnet, förföll frågan.

Urtima riksdagen 1919.

Till 1919 års urtima riksdag framlades genom kungl. proposition nr 4 åter ett på arbetstidskommitténs betänkande byggt förslag till lag om arbetstidens begränsning. I motion nr 16 i första kammaren hemställde herr Lindhagen jämväl vid denna riksdag, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att den i 1907 års riksdags skrivelse inneslutna frågan rörande begränsning av lantarbetarnas arbetstid måtte om möjligt vid nästföljande riksdag framläggas till avgörande. Andra särskilda utskottet tillstyrkte i sitt utlåtande nr 1 Kungl. Maj:ts förslag med vissa ändringar, som dock ej gällde jordbrukets undantagande från lagens tillämpning. Vidkommande motionen yttrade utskottet, att lantarbetarnas arbetstids- och andra förhållanden vore föremål för en fortlöpande, på senare tid i vissa avseenden fullständigad statistik, som torde vara ägnad att i väsentlig mån underlätta en sådan åtgärd, som med motionen äsyftades. Säkerligen komme frågan om lagstadgad reglering av lantarbetarnas arbetstid att förr eller senare påkalla statsmakternas ingripande. Enligt utskottets förmenande vore dock någon tids erfarenhet av den föreslagna lagstiftningen önskvärd, innan åtgärder vidtoges i ifrågavarande avseende. Med hänsyn till det anförda, hade utskottet icke ansett sig böra biträda motionärens hemställan. Utskottet hemställde alltså, att motionen icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd. I avgiven reservation hemställde herr A. C. Lindblad m. fl., att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att utredningen av den i 1907 års riksdagsskrivelse inneslutna frågan rörande begränsning av lantarbetarnas arbetstid måtte påskyndas, så att förslag i frågan måtte så snart som möjligt föreläggas riksdagen. Riksdagen antog det av utskottet förordade lagförslaget samt avlät skrivelse därom till Kungl. Maj:t under återopande av vad som anförts i andra särskilda utskottets utlåtande. Herr Lindhagens motion bifölls däremot icke. Lag i enlighet med riksdagens beslut blev sedermera utfärdad.

Riksdagen 1923.

För 1923 års riksdag framlades, med anledning av att den då gällande lagen den 22 juni 1921 om arbetstidens begränsning med 1923 års utgång upphörde att gälla, kungl. proposition, nr 55, med förslag till ny lag i ämnet. Herr Olsson i Ramsta m. fl. väckte i anledning av propositionen en motion, nr 214 i andra kammaren, med yrkande, att från den föreslagna lagens tillämpning måtte undantagas allt arbete, för vilket arbetstiden i

väsentlig mån är beroende av årstiden eller väderleken eller där arbetstiden på grund av annat förhållande är av växlande längd.

Andra lagutskottet anförde, i sitt utlåtande nr 13, beträffande denna motion:

Från jordbrukets sida hava städse framhållits de olägenheter, som den lagstadgade arbetstidsbegränsningen måste medföra för byggnadsarbeten, företagna för tillgodoseende av jordbrukets behov. Uttryck för denna uppfattning återfinnas jämväl i den av herr Olsson i Ramsta m. fl. väckta motionen, däri även med styrka framhålles, att lagen å denna punkt ej efterleves. Förnämligast till förekommande eller lindrande av nu ifrågavarande olägenheter föreslogs även redan i det förslag till arbetstidslag, som förelades 1919 års urtima riksdag, undantagande från lagens tillämpning av arbetsföretag med i regel högst tre arbetare, ett undantagande som sedan lett till den nu gällande begränsningen av lagens tillämpning till rörelser eller företag med i regel flera än fyra arbetare. Ehuru nu berörda begränsning otvivelaktigt berett en viss lättnad vid utförande av byggnadsarbeten å landet, lär densamma dock med hänsyn till sitt låga arbetarantal visat sig ej tillräckligt ägnad att undanröja ovan omförmälda olägenheter.

Onekligen tala flera omständigheter för att helt fritaga ifrågavarande byggnadsarbeten från lagens tillämpning. Dessa arbeten torde ofta vara av brådskande natur, och i stor utsträckning lära även de därmed sysselsatta arbetarna vara benägna att genom längre arbetstid påskynda deras fullbordande. De arbetare, varom här är fråga, hava nämligen i många fall ej tillfälle till arbete inom byggnadsbranschen under mer än en kortare del av året, och det gäller då för dem att söka förskaffa sig så stor arbetsförtjänst som möjligt. Ofta hava också arbetarna sina hem å andra orter och äro, åtminstone under arbetsveckans lopp, provisoriskt inkvarterade vid arbetsplatsen. Tydligtvis kunna de ej under sådana förhållanden draga åsytad fördel av sin fritid. Utöver nu berörda omständigheter, som i viss mån torde vara gemensamma för alla tillfälliga arbetsföretag, kommer beträffande byggnadsarbeten för jordbrukets behov det förhållandet, att i desamma mycket ofta jämte de främmande byggnadsarbetarna användas arbetare, tillhörande gårdens eget folk, d. v. s. arbetare anställda för jordbruksdriften. Att tillämpa olika lang arbetstid för dessa senare arbetare, allt eftersom de sysselsättas med jordbruks- eller byggnadsarbete, låter sig svårligen göra, och att hålla olika arbetstid för de båda kategorierna av arbetare erbjuder även sina svårigheter.

Enligt utskottets mening förefinnas sålunda ganska starka skäl för ett tillmötesgående av jordbrukarnas önskemål i förevarande avseende, och något alltför betydande avsteg från den lagstadgade arbetstidsbegränsningens princip skulle väl det ifrågasatta undantaget i praktiken icke innebära. När utskottet till förverkligande av nu föreliggande önskemål föreslagit, att till de under h) upptagna verksamhetsgrenarna jämväl skulle fogas »byggnadsarbete för jordbruk eller sådan dess binäring, som nu nämnts», har utskottet, ehuru i främsta rummet åsyftande husbyggnad, avsett att under »byggnadsarbete» jämväl inbegripa de övriga i paragrafens första stycke omnämnda slagen av sådant arbete, nämligen väg- och vattenbyggnadsarbeten, i den mån desamma utföras av eller för respektive jordbrukare samt ej med hänsyn till sin omfattning och beskaffenhet i

förekommande fall redan kunna anses vara att räkna under »jordbruk» eller sådan dess binäring, som under h) avses.

I anledning av propositionen väckte bland andra jämväl herrar Karlsson i Grängesberg och Dahlén en motion, nr 220 i andra kammaren, i vilken framlades ett förslag till lag om arbetstidens begränsning av annat innehåll än det kungliga förslaget. I motionärernas lagförslag hade 1 § följande lydelse.

Denna lag äger tillämpning å varje rörelse, industriell eller icke, vari arbetare användes till arbete för arbetsgivares räkning, så ock å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, vari arbetare på sådant sätt användes.

Från lagens tillämpning undantages dock

a) arbete, som utföres i arbetarens hem eller eljest under sådana förhållanden att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande;

b) arbete, som utföres av medlem av arbetsgivarens familj.

Utskottet tillstyrkte det genom propositionen framlagda lagförslaget med vissa ändringar, däribland den, att byggnadsarbete för jordbruk eller sådan dess binäring, vilken icke bedrives såsom självständigt företag, enligt utskottets förslag undantogs från lagens tillämpning. Mot detta undantag reserverade sig herr Linder m. fl.

Riksdagen godkände utskottets utlåtande, och lag av det innehåll utskottet förordat utfärdades sedermera.

Riksdagen
1930.

Vid 1930 års riksdag framlades för riksdagen genom kungl. proposition nr 31 förslag till lag angående förlängning av den då gällande arbetstidslagen av den 4 juni 1926. I anledning av propositionen väcktes inom andra kammaren av herr Karlsson i Grängesberg m. fl. en motion, nr 386, i vilken bland annat framställdes i huvudsak samma förslag till lag om arbetstidens begränsning som i motionen II: 220 vid 1923 års riksdag. Under åberopande av önskvärdheten att skapa förutsättningar för en svensk ratifikation av Washingtonkonventionen hemställdes jämväl i motionerna nr 234 i första kammaren av herr Möller m. fl., och nr 390 i andra kammaren av herr Hansson i Stockholm m. fl., vilka motioner voro likalydande, att riksdagen måtte antaga en från den gällande lagen avvikande lag om arbetstidens begränsning. Enligt det i sistnämnda båda motioner framlagda lagförslaget skulle det år 1923 tillkomna undantaget för byggnadsarbete för jordbruk eller sådan dess binäring, vilken icke bedrives såsom självständigt företag, bortfalla men momentets innebörd i övrigt vara oförändrad. Andra lagutskottet avstyrkte i sitt utlåtande nr 15 de tre nämnda motionerna. Herr Linder m. fl. förordade i avgiven reservation en i avslutning till motionerna I: 234 och II: 390 omarbetad lag. Utskottets utlåtande godkändes av riksdagen.

Riksdagen
1931.

Vid 1931 års riksdag väcktes av herr Karlsson i Grängesberg m. fl. inom andra kammaren en motion, nr 287, i vilken bland annat hemställdes, att

riksdagen i skrivelse till regeringen måtte anhänga om utarbetande och framläggande för 1932 års riksdag av förslag till sådana ändringar av arbetstidslagen, att lagens tillämpningsområde utvidgades att omfatta samtliga arbetargrupper, som nu icke äro inbegripna under lagens bestämmelser.

Andra lagutskottet anförde i sitt med anledning av motionen avgivna utlåtande nr 16:

Utskottet vill, med hänsyn till vad i motionen anförts om den rådande arbetslösheten, erinra om den pågående utredningen rörande arbetslöshetens omfattning, karaktär och orsaker ävensom åtgärder för dess bekämpande. Enligt den till innevarande års riksdag avgivna berättelsen om vad i rikets styrelse sedan sista lagtima riksdags sammanträde sig tilldragit är betänkande rörande de delar av utredningens uppdrag, som avse arbetslöshetens omfattning m. m., att vänta inom den närmaste tiden. Kommittébetraktandet angående åtgärder för arbetslöshetens bekämpande torde föreligga under hösten 1931.

Såsom ovan nämnts förekommo de i föreliggande motion framförda önskemålen i viktiga delar till behandling vid fjolårets riksdag utan att då vinna beaktande. I vissa avseenden gå de nu framställda yrkandena längre än det vid 1930 års riksdag framlagda förslaget.

Utskottet finner motionärerna icke hava anført skäl, som kunna föranleda utskottet att frångå sin vid fjolårets riksdag i ämnet intagna ståndpunkt.

Utskottet hemställde, att motionen icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation avgavs av herr Linder m. fl., vilka yrkade, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamma åtgärder i syfte att bringa lagen om arbetstidens begränsning i sådan överensstämmelse med den år 1919 av internationella arbetsorganisationens konferens i Washington antagna konventionen angående begränsning av arbetstiden i industriella företag, att denna konvention kan av Sverige ratificeras.

Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Med anledning av en till samma års riksdag avlämnad kungl. proposition, nr 40, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd väckte herr Lindhagen inom första kammaren en motion, nr 206, i vilken hemställdes om sammanförande i en lag av samtliga ämnen, som behandlas i lagarna om arbetarskydd, arbetstid och förbud mot kvinnligt nattarbete. Enligt denna motion borde den i lagen föreskrivna vilan i arbetet tillkomma alla lönearbetare utan skillnad mellan kön eller mellan kroppsarbetare på land och i stad. I motionen yrkades även bland annat, att riksdagen ville besluta hemställa, att Kungl. Maj:t ej måtte alldeles glömma bort ett begrundande, i vad mån även jordbrukare, hantverkare och andra, som driva sitt yrke utan lejd fast arbetskraft, samt hemmens hustrur måtte kunna åtminstone i någon mån skyddas mot deras arbetstids ofrivilliga uppressande till en oskälig höjd.

Motionen tillstyrktes icke av andra lagutskottet, som i ärendet avgav utlåtande nr 24, och bifölls ej heller av riksdagen.

Riksdagen
1932.

Vid innevarande års riksdag ha väckts likalydande motioner, nr 283 i första kammaren av herrar von Heland och Pettersson samt nr 408 i andra kammaren av herr Andersson i Dunker m. fl., i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om allsidig utredning rörande lantarbetarnas ekonomiska och sociala ställning samt om möjligheterna till åtgärder för dess förbättrande. I motiveringen till dessa motioner nämnas bland annat lantarbetarnas arbetstidsförhållanden.

Första kammarens andra tillfälliga utskott i sitt utlåtande nr 7 och andra kammarens fjärde tillfälliga utskott i sitt utlåtande nr 5 anförde med anledning av de inom respektive kamrar väckta motionerna:

Den fråga, som behandlas i förevarande motion, är givetvis av betydelse och kräver därför beaktande. De svåra ekonomiska förhållanden, som nu trycka jordbruksnäringen, sträcka naturligtvis sina verkningar jämväl till i jordbrukarnas tjänst anställda arbetare. Möjligheterna till en i övrigt såsom önskvärd funnen förbättrad ekonomisk ställning för lantarbetarna har under nuvarande krisläge försvärats, och därest icke läget skulle förbättras, bliva svårigheterna än större. Arbetslösheten börjar sprida sig till de jordbrukande arbetarna, starkare i den mån jordägarna finna det nödvändigt att rationalisera jordbruksdriften, exempelvis genom att ersätta den mänskliga arbetskraften med maskinell och genom att i ökad utsträckning lägga den öppna jorden till betesvall. Ett uppmärksammande av lantarbetarnas existens- och utkomstmöjligheter är därför av förhållandena betingat. Emellertid sammanhånga dessa frågor på det närmaste med jordbruksnäringens ekonomiska ställning. Så har också riksdagen betraktat denna fråga, då den år 1928 tog ställning till de motioner, i vilka krävdes åtgärder för förbättring av lantarbetarnas ställning. Riksdagen uttalade nämligen i sin skrivelse nr 375 i denna fråga bland annat, att det syntes riksdagen ofrånkomligt, att strävan att förbättra lantarbetarnas levnadsvillkor måste förknippas med åtgärder till hela jordbruksnäringens höjande till större räntabilitet. Och riksdagen hemställde för den skull om utredning rörande jordbrukets ekonomiska läge samt angående de åtgärder, som kunde och borde vidtagas i syfte att höja jordbrukets ekonomiska bärkraft därhän, att förutsättningar skapades för att jordbrukets arbetare måtte komma i åtnjutande av förbättrade levnadsvillkor. Den utredningskommitté, som i anledning av denna riksdagens skrivelse tillsattes jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 18 juli 1928, den s. k. jordbruksutredningen, har därför hittills huvudsakligast haft sin uppmärksamhet riktad på åtgärder till främjande av jordbruksnäringen, medan den mera socialt betonade frågan om lantarbetarnas levnadsvillkor hittills icke hunnit bli föremål för närmare prövning. Emellertid har jordbruksutredningen icke därför förbisett denna sistnämnda fråga, utan uppdragit åt särskild sakkunnig att utreda frågan, och kommittén anmäler i årets riksdagsberättelse, att den utredning, som sålunda tidigare påbörjats, fortsatts och torde kunna väntas bliva slutförd under förra delen av år 1932. Utskottet har härom vidare inhämtat den upplysningen, att utredningen omfattar såväl ekonomiska som sociala frågor rörande lantarbetarna. Det torde vidare böra påpekas, att

utredning jämväl pågår rörande åtgärder till förbättring av lantarbetarnas bostadsförhållanden och därmed sammanhängande ämnen. Även denna utredning synes kunna komma att beröra åtgärder, som bliva ämnade att förbättra lantarbetarnas sociala ställning. I den mån lantarbetarna kunna hjälpas genom deras övergång till självständiga brukare eller arrendatorer, synes slutligen den s. k. sociala jordutredningen komma att lämna bidrag till lösningen av denna ekonomiskt-sociala lantarbetarfråga.

Sammanfattningsvis finner sig utskottet sålunda kunna konstatera, att den i motionen berörda utredningen rörande lantarbetarnas ekonomiska och sociala ställning samt om möjligheterna till åtgärder för dess förbättrande pågår på flera håll. Då så är förhållandet och då utskottet anser lämpligt, att dessa utredningars resultat avvaktas, innan framställning ånyo göres i frågan till Kungl. Maj:t, hemställer utskottet, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Kamrarna biföllo utskottens hemställan.

I den förut omnämnda, av herr Karlsson i Grängesberg m. fl. väckta motionen II: 386 vid 1930 års riksdag hemställdes — förutom att riksdagen måtte besluta antaga det tidigare omtalade lagförslaget — jämväl, att riksdagen måtte besluta anhålla om utredning och framläggande för nästföljande års riksdag av förslag till sådana ändringar i lagen om arbetstidens begränsning, att arbetstiden, för arbetare inom industrien i allmänhet, fastställdes till högst 7 timmar per dygn eller 42 timmar i veckan, och för arbetare i särskilt tungt eller hälsofarligt arbete till högst 6 timmar per dygn eller 36 timmar i veckan.

*Förklaring
av arbetstiden
enligt arbets-
tidslagen.*

Riksdagen
1930.

Andra lagutskottet förklarade i sitt utlåtande nr 15 att det icke funnes anledning att vidtaga de i motionen föreslagna ändringarna. Det av herr Linder m. fl. reservationsvis förordade lagförslaget tillmötesgick i vissa hänseenden motionen.

Riksdagen godkände utskottets utlåtande.

I den likaledes förut omnämnda motionen II: 287 av herr Karlsson i Grängesberg m. fl. vid 1931 års riksdag hemställdes — förutom vad tidigare omtalats — att riksdagen i skrivelse till regeringen måtte anhålla om utarbetande och framläggande för 1932 års riksdag av förslag dels till sådana ändringar av lagen om arbetstidens begränsning, att arbetstiden för arbetare inom industrien i allmänhet fastställdes till högst 7 timmar per dygn eller 42 timmar i veckan och för arbetare i särskilt tungt eller hälsofarligt arbete samt för arbetare under 18 år till högst 6 timmar per dygn eller 36 timmar i veckan, dels ock till sådana ändringar att övertidsarbete medgaves endast vid sådana särskilda arbetstillfällen, då genom natur- eller olyckshändelse, eller annan omständighet, som ej kunnat förutses, fara föreläge för liv, hälsa eller egendom.

Riksdagen
1931.

Andra lagutskottet avstyrkte, som förut nämnts, motionen, därvid herr Linder m. fl. reservationsvis framställde ett tidigare omtalat yrkande.

Riksdagen godkände utskottets utlåtande.

Arbetslöshetsutredningen.

Till kompletterande av vad som anförts om pågående utredning angående arbetslösheten i andra lagutskottets ovan intagna utlåtande nr 16 vid fjolårets riksdag får utskottet meddela, att den år 1927 tillsatta arbetslöshetsutredningen den 11 juni 1931 avgav ett betänkande om arbetslöshetens omfattning, karaktär och orsaker (Statens offentliga utredningar 1931: 20). Såsom bilagor till betänkandet överlämnades samtidigt dels Bilaga 1: Orsaker till arbetslöshet, av ledamoten professor Bagge, dels ock Bilaga 2: Promemoria angående arbetsmarknaden och de faktorer, som bestämma dess utveckling, av ordföranden generaldirektör Huss (Statens offentliga utredningar 1931: 21). Arbetslöshetsutredningen överlämnade därefter den 23 december 1931 Bilaga 3: Om den industriella rationaliseringen och dess verkningar särskilt beträffande arbetarsysselsättningen, av professor Gustaf Åkerman (Statens offentliga utredningar 1931: 42). Angående den till arbetslöshetsutredningens behandling överlämnade frågan om medel för arbetslöshetens bekämpande upplyses i den till innevarande års riksdag avgivna berättelsen om vad i rikets styrelse sedan sista lagtima riksdags sammanträde sig tilldragit, att undersökningar påbörjats enligt av kommittén uppgjord arbetsplan. Kungl. Maj:t har den 16 oktober 1931 medgivit, att utredningens arbete må fortgå tills vidare intill utgången av juni 1933.

Jordbruksutredningen.

Med anledning av motioner, som vid 1928 års riksdag väcktes inom andra kammaren, nr 384 och 397, anhöll nämnda års riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t nr 375, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning rörande jordbrukets ekonomiska läge samt angående åtgärder, som kunna och böra vidtagas i syfte att höja jordbrukets ekonomiska bärkraft därhän, att förutsättningar skapas för att jordbrukets arbetare må komma i åtnjutande av förbättrade levnadsvillkor.

Jämlikt bemyndigande av Kungl. Maj:t den 18 juli 1928 tillkallade sedermera chefen för jordbruksdepartementet utredningmän, bildande den s. k. jordbruksutredningen, att inom departementet verkställa utredning rörande jordbrukets ekonomiska läge samt angående de åtgärder, som må kunna vidtagas i syfte att höja jordbrukets ekonomiska bärkraft till förbättrande av deras ställning, som hava sin utkomst av jordbruksarbete. I anförande den 18 juli 1928 i statsrådet vid behandlingen av frågan om de sakkunnigas tillkallande uttalade dåvarande chefen för jordbruksdepartementet statsrådet von Stockenström, bland annat:

Sådana förhållandena för närvarande äro, synes spörsmålet om jordbrukets allmänna ställning nu vara det för jordbruket betydelsefullaste. En utredning därutinnan synes mig fördenskull i överensstämmelse med riksdagens förslag böra komma till stånd för att i möjligaste mån klarlägga den väsentliga anledningen till jordbrukets vid en jämförelse med många andra näringar ogynnsamma läge samt överväga åtgärder, i syfte att det må kunna bättre hävda den plats i det ekonomiska systemet, vilken detsamma med hänsyn till sin samhälleliga betydelse bör intaga. I

naturlig anslutning till en härpå inriktad undersökning bör upptagas spörsmålet om jordbruksarbetarnas ställning och medlen för dennas förbättrande.

Jordbruksutredningen uppdrog åt t. f. byråchefen Nyström, såsom särskilt tillkallad sakkunnig, att verkställa en statistisk undersökning rörande arbetarfrågan inom det svenska jordbruket.

Den 4 mars 1932 överlämnade Nyström till jordbruksutredningen ett maskinskrivet manuskript med titel »Arbetarfrågan inom det svenska jordbruket. Statistisk undersökning, på jordbruksutredningens uppdrag verkställd av Bertil Nyström». Denna utredning innehåller uppgifter om jordbruksbefolkningens antal och ställning till yrket, arbetsåtgången inom jordbruket förr och nu, förskjutningarna på jordbrukets arbetsmarknad, arbetstiden inom jordbruket, arbetslönen inom jordbruket samt lantarbetarnas löne- och levnadsstandard. Utredningen föreligger ännu ej i tryck.

I anslutning till vad som anförts i motionen II: 60 får utskottet nämna, att internationella arbetsbyråns styrelse vid sammanträde den 13—16 januari 1932 med 15 röster mot 3 godkände en av styrelsens arbetslöshetskommitté i december 1931 framlagd resolution rörande frågan om arbetstidens förkortning såsom medel mot arbetslöshetskrisen. Resolutionen är av följande lydelse.

Resolution av
internatio-
nella arbets-
byråns
styrelse.

Med hänsyn till den tilltagande arbetslöshetskrisen och med erkännande av att en lösning av krisen endast står att finna i ekonomiska, finansiella och politiska åtgärder, som sträcka sig utöver internationella arbetsorganisationens kompetens,

hemställer arbetslöshetskommittén i första rummet till regeringarna, att de i respektive länder ävensom vid förhandlingar inom de internationella institutionerna måtte aktivt fullfölja alla strävanden, som äro ägnade att skaffa arbete, och

speciellt att den internationella aktion, som inletts för igångsättande av allmänna arbeten, måtte bedrivas med största kraft.

I enlighet med det av styrelsen vid dess oktobersammanträde 1931 fattade beslutet har kommittén speciellt sysselsatt sig med »möjligheten att ernå en lämpligare fördelning av arbetstiden genom internationella överenskomelser, vare sig av allmän karaktär eller industrivis».

Med konstaterande av att i alla industriländer olika åtgärder frivilligt vidtagits inom flertalet företag för att, i trots av produktionens minskning, kvarhålla i arbete största möjliga antal arbetare,

anbefaller kommittén i alla industriella sammanslutningars åtanke efterföljande åtgärder, av vilka en del redan helt eller delvis satts i verket.

Kommittén anser, att det under nuvarande förhållanden är mer än någonsin önskvärt att de internationella konventionerna angående arbetstidens begränsning och särskilt Washingtonkonventionen måtte ratificeras och att i varje fall, i avvaktan på ratifikation, principerna däri måtte överallt tillämpas, så att de bilda den fasta ramen för alla i det följande föreslagna åtgärder:

1) *Övertidsarbete bör avskaffas.* I de undantagsfall, då tekniska hin-

der, säsongförhållanden eller bestämmelser i leveranskontrakt omöjliga göra sådant avskaffande, bör övertiden reduceras till det minsta möjliga.

2) *Närhelst tekniska förhållanden, personalens sammansättning och arbetarens personliga förhållanden så medgiva, kan det vara lämpligt att minska den individuella arbetstiden för hela arbetsstyrkan i stället för att företaga avskedanden.* Denna minskning kan gälla antingen antalet arbetstimmar per dag eller, företrädesvis, antalet arbetsdagar per vecka. Den kan också genomföras medelst periodiskt ombyte av arbetare för perioder om visst antal veckor. Kommittén fäster uppmärksamheten på de åtgärder, som i vissa länder vidtagits för att underlätta dylika anordningar genom användandet av arbetslöshetsunderstöd, som utbetalas under sysslolöshetsperioden.

3) Oaktat mötande allvarliga svårigheter, som likväl synas kunna övervinnas, och i den mån så är möjligt ur teknisk, kommersiell och finansiell synpunkt, bör uppmärksamhet ägnas åt principen att tillfälligtvis minska den individuella arbetstiden i företag med normal drift för att möjliggöra anställandet av arbetslösa.

4) Därest man ägnar omsorg åt att på samma gång fördela arbetet bland största möjliga antal arbetare, tillgodose företagets intresse av bästa möjliga arbetsfördelning och tillförsäkra varje arbetare en tillräcklig arbetsinkomst, synas de bästa resultaten under rådande krisförhållanden ha erhållits genom minskning av den individuella arbetstiden, så att denna rör sig omkring fyrtio timmar i veckan, fördelade på olika sätt, men företrädesvis på fem dagar, därest de tekniska förhållandena så medgiva.

5) Kommittén anser sig böra påpeka, att i vissa länder åtgärder vidtagits för att åtminstone delvis kompensera en eventuell minskning av veckoinkomsten och att finansieringen härav underlättats genom den minskning i sociala utgifter, som åstadkommits genom återanställandet av visst antal arbetslösa.

6) Kommittén anser sig böra fästa uppmärksamheten på de åtgärder, som på lagstiftningens väg vidtagits i olika länder för att trygga pensions- och försäkringsrätten för arbetare, som underkastats ovannämnda exceptionella arbetstidsanordningar.

Kommittén erinrar, att vissa stater, utan att vilja taga initiativ till internationella förhandlingar, uttryckt önskan om avslutande av provisoriska överenskommelser rörande arbetstidens längd i vissa industrier. Den anhåller, att internationella arbetsbyråns direktör måtte låta granska dessa förslag eller önskemål och i fråga om olika industrier undersöka, huruvida läget medgiver att taga under övervägande avslutandet av internationella överenskommelser, samt i förekommande fall erbjuda sina bona officia åt vederbörande regeringar för anordnande av konferenser i syftet.

Kommittén hade vid förevarande sammanträde endast till uppgift att behandla frågan om arbetstidens fördelning under kristiden. Den har emellertid tagit del av den organiserade arbetarrörelsens uttalanden till förmån för en fyrtio timmars arbetsvecka samt jämväl av den av vissa industriledare uttalade åsikten, att vid inträdet av bättre tider, en permanent minskning av arbetstiden skulle vara möjlig inom industrier, där tekniken gjort mera avsevärda framsteg.

Kommittén uppmanar internationella arbetsbyrån att vid sina undersökningar redan nu ägna särskild uppmärksamhet åt denna fråga för att

sedermera underställa styrelsen införskaffat upplysningsmaterial, särskilt vad gäller i vissa fall gjorda erfarenheter.

Utskottet tillåter sig anföra följande under hand inhämtade ungefärliga uppgifter rörande arbetstidslagens tillämpning år 1931.

Statistiska
uppgifter om
arbetstida-
lagens till-
lämpning.

Ordinarie arbetstid.

Dagarbetare med 48 timmars arbetsvecka enligt lagen (4 § första st.)	433,700
Skiftarbetare med 48 timmars genomsnittlig arbetsvecka enligt lagen (4 § andra st.)	50,900
Dagarbetare, för vilka arbetsrådet medgivit 48 timmars genomsnittlig arbetsvecka (5 § 1 mom.)	27,000
Skiftarbetare, för vilka arbetsrådet medgivit i regel 56 timmars genomsnittlig arbetsvecka (5 § 2 mom.)	18,500
Dagarbetare, för vilka arbetsrådet medgivit 54—60 timmars arbetsvecka (5 § 3—5 mom.)	5,000
Summa	535,100.

Övertidsarbete.

Arbetare över 18 år, för vilka utsträckt övertid ej medgivits av arbetsrådet	464,550
Arbetare under 18 år, för vilka övertid ej medgivits av arbetsrådet	65,050
Arbetare över 18 år, för vilka arbetsrådet medgivit utsträckt övertid med i medeltal 40 timmar per år (7 § 3 mom.)	4,550
Arbetare mellan 16 och 18 år, för vilka arbetsrådet medgivit övertid med i medeltal 50 timmar per år (7 § 4 mom.)	950
Summa	535,100.

Till uppgifterna om övertidsarbete må anmärkas, att såsom av arbetstidslagen i dess ovan återgivna delar framgår, arbetare under 18 år ej få utan tillstånd av arbetsrådet användas till övertidsarbete. Arbetare över 18 år få utan tillstånd av arbetsrådet användas till övertidsarbete under 200 timmar per år, när så befinnes påkallat med hänsyn till särskilt förhållande. För utförande av vissa förberedelse- eller avslutningsarbeten må ock utan tillstånd av arbetsrådet erforderligt antal arbetare över 18 år användas under högst 7 timmar i veckan. (Jfr ovan sid. 3.)

Rörande den omfattning, i vilken arbetsrådet under de senaste åren lämnat medgivande till övertidsarbete, är utskottet i tillfälle att meddela följande under hand inhämtade uppgifter.

Undantag enligt	1929		1930		1931	
	Antal fall	Antal arbetare	Antal fall	Antal arbetare	Antal fall	Antal arbetare
7 § 3 mom. med tillstyrkande av vederbörande arbetare eller arbetarorganisation	396	5,617 = 306,508 arbetstimmar	336	4,955 = 309,700 arbetstimmar	230	2,635 = 147,905 arbetstimmar
7 § 3 mom. utan sådant tillstyrkande	254	4,166 = 94,315 arbetstimmar	283	4,548 = 96,775 arbetstimmar	142	1,915 = 29,895 arbetstimmar
7 § 4 mom.	145	1,282 = 63,724 arbetstimmar	132	1,137 = 61,550 arbetstimmar	121	950 = 46,153 arbetstimmar

Utskottet.

Med anledning av de likalydande motionerna I:189 och II:281 får utskottet erinra, att enligt vad ovan nämnts jordbruksutredningen, i vars uppdrag ingår att upptaga spörsmålet om jordbruksarbetarnas ställning och medlen för dennas förbättrande, låtit verkställa en utredning rörande arbetarfrågan inom det svenska jordbruket. I denna utredning, vilken ännu ej föreligger i tryck, har frågan om arbetstiden inom jordbruket behandlats i det sammanhang, vartill den enligt utskottets mening naturligen hör, i det att den insatts såsom ett led i den mera omfattande frågan om lantarbetarnas levnadsförhållanden över huvud. Sistnämnda fråga, vilken otvivelaktigt är i hög grad förtjänt av statsmakternas uppmärksamhet, har, såsom av den ovan lämnade redogörelsen framgår, redan dragits inför innevarande års riksdag genom motioner, i vilka hemställts om allsidig utredning rörande lantarbetarnas ekonomiska och sociala ställning samt om möjligheterna till åtgärder för dennas förbättrande. På hemställan av vederbörande tillfälliga utskott, vilka hänvisat till att utredning härom pågår, bland annat genom jordbruksutredningen, har riksdagen dock funnit sig icke böra bifalla nämnda yrkande. Det tryckta läge, vari jordbruket för närvarande befinner sig, gör det särskilt angeläget, att frågan om arbetstiden för lantarbetarna ses i sammanhang med de övriga omständigheter, som äro av betydelse för lantarbetarnas levnadsstandard. Utskottet anser sig därför icke böra biträda yrkandet i de nu ifrågavarande båda motionerna om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om skyndsamt utredning avseende på visst sätt beskaffad laglig reglering och begränsning av arbetstiden för arbetare inom jordbruket.

I fråga om motionen II:60 kan utskottet hänvisa till det sagda i vad motionens yrkanden sammanfalla med yrkandena i de nu behandlade motionerna. Beträffande motionens yrkanden i övriga delar finner utskottet ej anledning frångå den ståndpunkt, som utskottet genom sitt härovan å sid. 9 återgivna utlåtande nr 16 vid fjolårets riksdag intog till samma frågor. Med anledning av vad i motionen anförts om bekämpande av ar-

betslösheten får utskottet även hänvisa till att arbetslöshetsutredningens arbete, enligt vad i årets riksdagsberättelse uppgives, nu fortskridit så långt, att undersökningar rörande frågan om medel för arbetslöshetens bekämpande påbörjats enligt av kommittén uppgjord arbetsplan samt att dessa undersökningar enligt Kungl. Maj:ts bestämmelse för närvarande fortgå.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A) att de likalydande motionerna I:189 och II:281 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt

B) att motionen II:60 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 10 maj 1932.

På andra lagutskottets vägnar:

K. G. WESTMAN.

Vid behandling av motionen II:60 i vad den rör begränsning av arbetstiden enligt arbetstidslagen samt övertidsarbete hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Westman, von Sydow*†, *Sigfrid Hansson* och *Tamm**, fröken *Hesselgren**, friherre *Lagerfelt* och herr *Forsslund**;

från andra kammaren: herrar *Magnusson* i Skövde, *Magnusson* i Kalmar*, *Hage**, *Johanson* i Hallagården*, *Petersson* i Lerbäckaby, *Pettersson* i Hällbacken, *Sandström* i Nyland och *Björnberg**.

Vid behandling av ärendet i övrigt hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Westman, Linder, Sigfrid Hansson, Frändén, Tamm**, *Larsson* i Brålanda, *Forsslund** och *Granström*;

från andra kammaren: herrar *Magnusson* i Skövde, *Magnusson* i Kalmar*, *Petersson* i Lerbäckaby, *Olovson* i Västerås, *Björnberg**, *Hansson* i Trollhättan, *Gardell* i Gans och *Ljung*.

† Avliden före utlåtandets justering.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1) av herrar *Linder, Sigfrid Hansson, Forslund, Magnusson* i Kalmar, *Olovson* i Västerås och *Hansson* i Trollhättan, vilka med anledning av motionerna I: 189 och II: 281 hemställt,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an-
hålla att åtgärder vidtagas så att i samband med
inom jordbruksutredningen pågående undersökningar
angående lantarbetarnas ekonomiska och sociala för-
hållanden jämväl måtte verkställas sådan utredning,
att dessa arbetare med avseende på laglig reglering
och begränsning av arbetstiden principiellt likställas
med industrins arbetare, samt att för riksdagen snarast
möjligt framläggas de förslag, till vilka utredningen
kan föranleda.

2) av herrar *Sigfrid Hansson, Forslund, Magnusson* i Kalmar, *Hage* och *Pettersson* i Hällbacken, vilka med anledning av motionen II: 60 anfört:

Arbetslösheten och rationaliseringen ha obestriddligen aktualiserat arbetstidsproblemet. En förkortning av arbetstiden under det maximum, som angivits i den svenska lagen om arbetstidens begränsning och i den av internationella arbetskonferensen i Washington 1919 antagna konventionen, är jämte en begränsning av övertidsarbetet påkallad såväl i arbetslöshetsbekämpande syfte som med hänsyn till rationaliseringens sociala konsekvenser. Åtgärder av detta slag ha också under det senaste året vidtagits i så gott som alla länder. De ha nödvändiggjorts av den depression, som drabbat näringslivet, men ha i regel icke vidtagits planmässigt och med här antydda sociala syfte som ledstjärna. Stort sett ha de haft karaktären av ett provisorium, betingat av företagens oförmåga att upprätthålla driften i normal omfattning. Särskilt med hänsyn till effekten av rationaliseringen med avseende på företagens produktionsförmåga och den mänskliga arbetskraftens ersättande med maskinell torde emellertid definitiva arbetsbegränsande åtgärder bli nödvändiga. Såväl inom arbetarevärlden som i industriledarekretsar är detta problem föremål för stort intresse. Vi erinra om, att fackföreningsinternationalen och den socialistiska arbetareinternationalen inlett en aktion till förmån för kravet på fyrtio timmars arbetsvecka och att internationella arbetsbyråns styrelse vid sitt sammanträde den 13—16 januari innevarande år med stor majori-

tet godkänt en av styrelsens arbetslöshetskommitté framlagd resolution, vari åberopas den av industriledare uttalade åsikten, »att vid inträdet av bättre tider en permanent minskning av arbetstiden skulle vara möjlig inom industrier, där tekniken gjort mera avsevärda framsteg». Vid Svenska teknologföreningens årsmöte för någon tid sedan gjorde sig föreningens ordförande till tolk för den uppfattningen, att genomförandet av fem dagars arbetsvecka i industrin vore en reform, som förtjänade att bli föremål för allvarligt övervägande.

En generell, i lag föreskriven förkortning av arbetstiden i enlighet med yrkandet i den nu föreliggande motionen torde icke kunna genomföras med mindre än att en internationell överenskommelse därom åstadkommes. Av den av internationella arbetsbyråns styrelse antagna resolutionen framgår, att undersökningar pågå i syfte att få utrönt, huruvida förutsättningar finnas för en sådan reform. I avvaktan på resultatet av dessa undersökningar är det önskvärt, att de redan upprättade konventionerna angående arbetstidens begränsning och särskilt Washingtonkonventionen ratificeras. För vårt lands vidkommande ligger det därför närmast till hands att anpassa gällande lagstiftning på detta område till ifrågavarande konventioner. Om så sker bli de i den nu föreliggande motionen framförda önskemålen delvis tillgodosedda. I den mån förutsättningar äro för handen med avseende på en ytterligare förkortning av arbetstiden och en begränsning av overtidsarbetet inom t. ex. de rationaliserade företagen och industrierna torde det lämpligen böra överlätas åt vederbörande arbetsgivare- och arbetareorganisationer att därom förhandla och träffa avtal.

Vi hemställa därför,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an-
hålla om skyndsamma åtgärder i syfte att bringa lagen
om arbetstidens begränsning i sådan överensstämmelse
med den år 1919 av internationella arbetsorganisatio-
nens konferens i Washington antagna konventionen
angående begränsning av arbetstiden i industriella fö-
retag, att denna kan av Sverige ratificeras.

Bilaga A.

KUNGL. SOCIALSTYRELSEN.

Till Riksdagens andra lagutskott.

Sedan Riksdagens andra lagutskott genom skrivelse den 29 januari 1932 anhållit om yttrande av socialstyrelsen över två inom riksdagen väckta motioner, dels nr 189 i första kammaren om laglig reglering och begränsning av arbetstiden för arbetare inom jordbruket, dels ock nr 281 i andra kammaren i samma ämne, har Kungl. Maj:t den 5 februari 1932 anbefallt socialstyrelsen att avgiva och till nämnda utskott senast den 10 mars 1932 överlämna det av utskottet sålunda begärda yttrandet.

Med anledning härav får styrelsen härmed anföra följande.

Den befolkningsgrupp, som i vårt land ombesörjer jordbruksarbetet, utgöres till övervägande del av bönder, småbrukare, lägenhetsägare och deras familjemedlemmar samt blott till mindre del (cirka $\frac{1}{5}$) av lönarbetare i andras tjänst. Av dessa lantarbetare torde omkring halva antalet vara knutna till det mindre jordbruket, och deras arbetsvillkor lära merendels icke mycket skilja sig från husbondefolkets, vilka i sin ordning få sin prägel av det under årets lopp växlande arbetsbehovet för jordbrukssysslornas ombesörjande och kreaturens vård. Det är egentligen blott för storbrukets cirka 100,000 lönarbetare, som det kan anses föreligga en arbetstidsfråga av liknande innebörd som för industriens arbetare.

I den år 1919 antagna provisoriska lagen om arbetstidens begränsning undantogs, såsom i nu föreliggande motioner anföres, jordbruket från lagens tillämpningsområde, vilket motiverades med denna näringsgrens egenartade arbetsförhållanden och nära beroende av naturförhållandena. Ehuru under följande riksdagar åtskilliga motioner väckts, som påyrkat utredning om införandet av maximalarbetstid även vid jordbruket, ha några härtill syftande undersökningar rörande lantarbetarnas arbetsförhållanden hittills icke kommit till stånd i vårt land.

Att jordbrukets arbetstidsfråga sålunda under det senaste årtiondet blott i ringa mån varit föremål för uppmärksamhet från statsmakternas sida sammanhänger till väsentlig del därmed, att arbetstidsförhållandena reglerats på enskild väg, i det att de i stor utsträckning blivit normerade genom kollektivavtal, ingångna mellan arbetsgivarnas och arbetarnas organisationer. Den första större avtalsuppgörelsen inom jordbruket ägde rum hösten 1919, då det upprättades dels ett riksavtal innehållande allmänna bestämmelser om arbets- och löneförhållanden, dels fyra lokalavtal, vilka bland annat innehöllo vissa bestämmelser rörande den ordinarie arbetstiden. Dessa bestämmelser utvidgades efter hand och överflyttades 1922 till det riksavtal, som då ingicks för treårsperioden 1922—1925 och sedermera förnyats för följande år och ännu äger giltighet. I riksavtalet förekomma egentligen blott två arbetstidstyper, nämligen en mellansvensk och en skånsk. Enligt den förra utgör den dagliga ordina-

rie arbetstiden (med frånräknande av raster) för: november 8, december $7\frac{1}{2}$, januari 8, februari $8\frac{1}{2}$, 1 mars—15 april 9, 16 april—30 september 10 och oktober 9 timmar. Efter frånräknande av vissa avtalsenliga fridagar uppgår den sammanlagda arbetstiden per år inom nämnda avtalsområde till omkring 2,650 timmar. I Skåne beräknas den årliga arbetstiden utgöra omkring 2,700 timmar med följande indelning, nämligen under oktober och november 9 timmar, december—februari 8 timmar samt mars—september 10 timmar per dag. Nämnas må, att arbetsgivare tillerkänts rätt att vid uppgörande av personliga avtal träffa överenskommelse om förlängning mot viss kontant ersättning av den ordinarie arbetstiden med högst en, respektive en halv timme per dag under var och en av högst två, respektive fyra månader under året, dock ej under de månader, då arbetstiden uppgår till 10 timmar per dag. Körkarlar äro skyldiga att före det egentliga arbetets början — även sön- och helgdagsmorgnar — verkställa rengöring av spiltorna för och rykt av högst tre hästar. Beträffande djurskötarnas arbete bestämmes i avtalen endast, att den ordinarie arbetstiden skall utgöra den tid, som erfordras för djurens rationella skötsel och vård, vilken tid i regel ej får överstiga 10 timmar. Vidare finnes angivet, att kreatursskötare skall vara fri från arbete var tredje sön- och helldag. Arbete utöver den sålunda angivna ordinarie arbetstiden betraktas i regel som övertidsarbete och tjänstgöring mellan klockan 9 e. m. och 5 f. m. som nattarbete; i båda fallen skall särskild ersättning utgå därför.

Understrykas må, att en arbetstidsreglering efter sådana enhetliga grunder, som nu angivits, ingalunda förekommer beträffande jordbruket i dess helhet utan allenast inom vissa områden, företrädesvis lokaliserade till slättbygderna i Skåne, Östergötland och Mälardalen. Att döma av tillgängliga uppgifter synes lantarbetarnas arbetstid icke vara direkt reglerad genom kollektivavtal inom mera än en fjärdedel av rikets cirka 2,300 landskommuner och inom dessa i huvudsak å de större egendomarna, men de indirekta verkningarna härav torde sträcka sig vida längre.

Beträffande riket i dess helhet, ehuru givetvis blott i fråga om lantgårdar med mera genomförd arbetsfördelning, kan man erhålla närmare uppgifter rörande jordbrukets arbetstidsförhållanden och förändringarna däri under senare år genom den inom socialstyrelsen förda årliga lantarbetarstatistiken, vilken grundar sig på uppgifter, som under åren 1913—1928 avgivits av landskommunernas kommunalstämмоordförande och sedermera från hushållningssällskapens lokalavdelningar. Ett sammandrag av i denna statistik meddelade uppgifter rörande lantarbetarnas arbetstidsförhållanden meddelas i nedanstående tabell:

Jordbrukets medelarbets tid åren 1913—1929.

Å r	Genomsnittlig nettoarbets tid i timmar per dag för					
	egentliga jordbruksarbetare		körkarlar		kreaturskötare	
	Sommar ¹	Vinter ¹	Sommar	Vinter	Sommar	Vinter
1913	10.4	7.9	10.6	8.1	11.1	10.8
1914	10.4	7.9	10.6	8.1	11.1	10.7
1915	10.3	7.9	10.5	8.1	11.1	10.7
1916	10.1	7.9	10.4	8.1	11.1	10.6
1917	10.1	7.9	10.4	8.1	11.0	10.6
1918	10.1	7.9	10.3	8.1	11.0	10.6
1919	9.9	7.8	10.2	8.1	10.8	10.3
1920	9.8	7.7	10.5 ²	8.6 ²	10.3	10.1
1921	9.8	7.8	10.5	8.6	10.4	10.1
1922	9.8	7.8	10.5	8.7	10.4	10.1
1923	9.9	7.8	10.6	8.6	10.4	10.2
1924	9.8	7.8	10.6	8.7	10.4	10.2
1925	9.8	7.8	10.6	8.8	10.4	10.2
1926	9.8	7.8	10.6	8.8	10.4	10.2
1927	9.8	7.8	10.6	8.8	10.4	10.2
1928	9.8	7.8	10.6	8.8	10.4	10.2
1929	9.8	7.8	10.6	8.8	10.4	10.2

Såsom härav framgår, utgör för närvarande arbetstiden för vanliga jordbruksarbetare med frånräknande av raster i genomsnitt 9.8 timmar per dag under sommaren och 7.8 timmar under vintern. För körkarlar tillkommer närmare en timmes rykt per dag. Kreatursskötarnas arbetstid synes merendels något överstiga 10 timmar per dag året om. Till sammans torde sistnämnda båda arbetargrupper innefatta omkring hälften av samtliga lantarbetare inom det större jordbruket.

Ser man på tabellens årssiffror för egentligt jordbruksarbete, förkortades under perioden 1913—1929 nettoarbets tiden om sommaren med 0.6 timme eller nära 6 procent. Av angivna reducering kom det allra mesta på de fem åren 1916—1920, under vilka den svenska industrien merendels kunde glädja sig åt goda konjunkturer. Fabrikena företogo personalutvidgningar, som gjorde den redan tidigare flerstädes förefintliga bristen på lantarbetare ännu kännbarare, och jordbrukets arbetstidsförhållanden rönt kraftig påverkan av de inom industrien rådande arbetsvillkoren, vilka då karakteriserades bland annat av successiv nedsättning av arbetstiden. När efter år 1920 arbetstidsförkortningen inom jordbruket tills vidare upphörde, synes detta böra sättas i samband med, att den

¹ Enligt å frågeformulären lämnade anvisningar avses med sommar de tre månader av sommarhalvåret, då den ordinarie arbetstiden börjar tidigast och slutar senast (i medeltal), med vinter de tre månader av vinterhalvåret, då densamma börjar senast och slutar tidigast (i medeltal).

² Höjningen fr. o. m. 1920 beror på närmare precisering å frågeformulären av tiden för rykt m. m.

tidigare så skarpa konkurrensen om arbetskraften mellan jordbruk och industri nu väsentligt försvagats under inverkan av 1921—1922 års industriella arbetslöshetskris och de följande årens »rationaliseringskonjunktur», som karakteriserades genom att produktionen ökades i väsentligt hastigare takt än arbetskraftsbehovet. Den kortare, i huvudsak av klimatiska förhållanden bestämda vinterarbetstiden har däremot, såsom tabellen ävenledes utvisar, förblivit praktiskt taget oförändrad under alla de år, som jämförelsen omfattar.

Med ledning av tillgängliga uppgifter om arbetsdagens längd under olika kalendermånader och veckodagar (arbetstiden på lördagar är ofta $\frac{1}{2}$ —1 timme kortare) är det möjligt att approximativt beräkna den genomsnittliga arbetstiden per vecka under hela året och för årets veckor tillhopa. De beräknade årsmedeltalen för veckoarbetstiden giva vid handen, att de egentliga jordbruksarbetarnas genomsnittliga arbetsvecka per år kan uppskattas till cirka 53 timmar. Körkarlarnas veckoarbetstid blir 58 timmar eller 10 procent längre och kreatursskötarnas 67 timmar eller 27 procent längre, om hänsyn tages till djurvårdarnas ordinarie söndagsarbete. En beräkning av antalet ordinarie arbetstimmar per år meddelas här nedan:

	Östra Sverige	Småland o. öarna	Södra Sverige	Västra Sverige	Norra Sverige	Hela riket
Egentliga jordbruksarbetare	2,700	2,650	2,800	2,650	2,590	2,680
Körkarlar	2,970	2,900	3,000	2,870	2,780	2,950
Kreatursskötare	3,500	3,530	3,270	3,470	3,400	3,450

Ifrågavarande tal kunna givetvis ej tillmätas högre grad av exakthet. Med utgångspunkt från dessa uppgifter torde man dock kunna säga, att årsarbetstiden vid egentligt jordbruksarbete är baserad på 9 timmars arbetsdag, medan man inom industrien — om man bortser från det i vissa fall rätt omfattande övertidsarbetet — räknar med 8-timmarsdag. Tager man emellertid hänsyn även till den utsträckta arbetstid, som rykt och djurskötsel pålägger omkring halva antalet lantarbetare, torde man väl kunna anse jordbrukets arbetstid vara cirka 25 procent längre än arbetstiden inom de industriella näringsgrenarna. Detta särskilt om man beaktar, att inom dessa den möjliga årsarbetstiden av cirka 2,400 timmar i verkligheten icke torde fullt uppnås ens under goda konjunkturer, då det faktiska antalet arbetstimmar per år och arbetare plägar hålla sig vid i genomsnitt 2,100—2,300.

För den föreliggande frågans bedömande torde det vara av intresse att även något belysa, huru arbetsvillkoren gestalta sig inom jordbruket i främmande länder.

Lantarbetarnas arbetstid företer inom olika länder stora skiljaktigheter, beroende på klimatiska förhållanden, jordbrukets struktur, arbets-traditioner, lagstiftning m. m. Efter världskrigets slut framträdde en ganska allmän strävan att genomföra åttatimmarsarbetsdagen icke blott inom industrien utan även inom jordbruket. Härtill syftande lagförslag framlades i ett flertal länder, men genomfördes blott i ett mindre antal fall och blevo bestående för framtiden allenast i ett eller två länder. Även i dessa ha dock förhållandenas utveckling framtingat betydande modifikationer i de ursprungliga bestämmelserna, särskilt under inverkan av den depression, som efter år 1920 varit rådande inom jordbruket i snart sagt hela världen. Vid internationella arbetskonferensens tredje

sammanträde år 1921 hade spörsmålet om reglering av arbetstiden inom jordbruket uppsatts på dagordningen, men frågan upptogs ej till realbehandling. Oaktat ett samtidigt fattat beslut, att jordbrukets arbetstidsfrågor skulle uppföras på dagordningen vid en följande konferens, har så hitintills icke skett, i trots av strävanden särskilt av Internationella lantarbetarfederationen att åstadkomma en reglering av lantarbetarnas arbetstid i överensstämmelse med andra arbetargrupper.

Arbetstidsförhållandena inom jordbruket ha emellertid under senare år varit föremål för utredning genom Internationella arbetsbyrån och Internationella lantbruksinstitutet i Rom, ävensom av den rådgivande jordbrukskommitté, som utgör ett organ för samarbete mellan nämnda båda institutioner. Dessa undersökningar ha framför allt belyst de betydande olikheter i arbetsvillkoren, som på grund av naturliga och historiska förhållanden råda i skilda länder.

Ser man på, huru jordbrukets arbetstidsförhållanden för närvarande gestalta sig i våra grannländer, förefinnes för Norge en detaljerad redogörelse för arbetstidens längd och fördelning inom jordbruket, vilken ingår i de undersökningar om jordbrukets driftsförhållanden, som utarbetats av »Det Kgl. Selskab for Norges Vel». Enligt denna källa utgjorde inom det norska lantbruket, vilket har utpräglad småbrukskaraktär, bruttoarbetstiden år 1919 i medeltal 13.0 timmar under vårbruket, 13.3 timmar under höslättern, 12.6 timmar under skördetiden, 12.6 timmar eljest under sommarhalvåret samt 10.4 timmar vintertid, medan efter frånräkande av raster arbetstimmarna blevo respektive 10.0, 10.3, 9.8, 9.7 och 8.5, vilket häntyder på en årsarbetstid av drygt 3,000 timmar. Kreaturens vård beräknas börja tidigt och sluta sent, men av den beräknade bruttoarbetstiden på 13—13.5 timmar per dag beräknas ej mindre än 6—8 timmar avgå genom uppehåll i arbetet, varför nettoarbetstiden för skötseln av de merendels fåtaliga kreatursbesättningarna ej blir mera än i genomsnitt 5.8 timmar under sommar- och 7.0 timmar under vinterhalvåret. — I Danmark utgör enligt kollektivavtal med Dansk Landarbejderforbund arbetstiden 10 timmar 1 april—31 oktober, 9 timmar 1—14 november, 8 ½ timmar 15—30 november, 8 timmar 1 december—28 februari, 9 timmar 1—14 mars och 9 ½ timmar 15—31 mars eller tillhoppa cirka 2,900 timmar per år vid vanligt jordbruksarbete. Kreatursskötarens arbetstid regleras på sådant sätt, att han blir berättigad till övertidsbetalning, om hans arbetstid överskrider 66 ½ timmar per vecka eller 10 timmar per dag. — I Finland ha sedan år 1917 från arbetarhall framförts krav på att 8-timmarslagen skulle utsträckas till jordbruket, och åtskilliga kommittéförslag ha framkommit (det senaste av år 1917), innebärande en genomsnittlig årsarbetstid av cirka 9 timmar per dag med ett maximum av 10 (i nordligaste länet 11) timmar. Någon lagstiftning har dock ej kommit till stånd. Enligt verkställda undersökningar uppgick år 1920 nettoarbetstiden inom jordbruket till i medeltal 10—10.5 timmar per dag under sommaren och 7—8 timmar under vintern.

Vad de baltiska staterna beträffar proklamerades i Estland i november 1918 åttatimmarsdag inom såväl industri som jordbruk. Följande år lagfästes inom lantbruket en årsarbetstid av 2,250 timmar, vars fördelning på olika månader uppdrogs åt distriktskommittéer, representerande såväl arbetsgivare som arbetare. Oaktat systemet efter hand modifierades på sådant sätt, att 9- i stället för 8-timmarsdagen lades till grund för årsarbetstiden, framträdde stora svårigheter i tillämpningen.

Efter hand upphörde distriktskommittéerna och år 1929 avskaffades de helt. — I Lettland framlades år 1924 ett lagförslag om att årsarbetstiden inom jordbruket i genomsnitt skulle uppgå till 9 timmar per dag, men förslaget antogs icke. — I Litauen var arbetstiden för arbetare med stat (Deputat) under åren 1922—29 reglerad på 10-timmarsdagens grund, men har därefter varit föremål för fritt avtal. — I Polen regleras lantarbetarnas arbetstid genom kollektivavtal mellan arbetsgivare och arbetare eller, om överenskommelse ej träffas, genom beslut av förlikningsmyndigheterna. I genomsnitt utgör årsarbetstiden 9 timmar 20 minuter per dag eller cirka 2,800 timmar, vilka fördelas på årets olika månader så, att nettoarbetstiden per dag växlar mellan $6\frac{1}{4}$ timmar i december och $11\frac{1}{2}$ timmar i juni och juli.

Tyskland fick år 1919 en »provisorisk lantarbetsordning», vilken fastställde arbetstimmarna till 8 i fyra månader, 10 i fyra andra och 11 i de fyra återstående, tillhopa motsvarande i normala fall $9\frac{1}{3}$ timmar per dag eller 2,900 per år. I praktiken regleras dock arbetstiden i jordbruket genom kollektivavtal, vilka genom beslut av vissa myndigheter kunna göras allmänt förpliktande inom ett visst område. Avtalen stipulera i vissa fall något längre arbetstid än den nyss angivna normaltiden, men i allmänhet kortare, ned till 2,700 timmar. För kreatursskötare är arbetstiden längre och likaså för ogifta tjänare, som åtnjuta bostad och kost i bondens hus och vanligen få rätta sin arbetstid efter vad gårdsarbetet kräver. Dock plågar för tjänstefolket fastställas en vilotid om 8—10 timmar per dygn. — I Österrike utgöra bestämmelser om dylik vilotid huvudinnehållet i de arbetstidsförordningar, som förefinnas i de särskilda »länderna». Arbetstidens faktiska längd bestämmes dock i huvudsak genom kollektivavtal, vilka merendels fastställa årsarbetstider om 2,800 à 2,900 timmar. — Tjeckoslovakien torde numera vara det enda land, där lagen fastställer 8-timmarsdag för jordbruket — om man bortser från Italien, där den genom dekret år 1923 införda 8-timmarsdagen sedan år 1926 utökats till 9 timmar eller t. o. m. mera. Den tjeckoslovakiska arbetstidslagen av år 1928 jämte senare förordningar medger undantag för tjänare i husbondens kost, kreatursskötare m. fl., varigenom arbetstiden för betydande lantarbetargrupper i verkligheten är ordnad på grundvalen av icke 8-timmars- utan 12-timmarsdag. Närmare bestämmelser om arbetstidens längd fastställas merendels genom kollektivavtal, vilka bland annat plåga innehålla den ur arbetstidssynpunkt viktiga bestämmelsen, att för daglönare den nionde och tionde timmen betalas efter samma grunder som de föregående 8 och att särskild övertidsbetalning först ges fr. o. m. den elfte arbetstimmen. Numera kan 8-timmarslagen därför knappast anses ha mer än formell giltighet inom det tjeckoslovakiska jordbruket, såsom belyses av följande allmänt använda arbetstidsschema för statavlönade körkarlar: januari—februari 8 timmar, mars—maj 9 timmar, juni—september 10 timmar, oktober 9 timmar, november—december 8 timmar.

Inom det schweiziska bondebruket förekommer icke någon reglering av arbetstiden, vare sig genom lag eller kollektivavtal. Enligt de undersökningar, som under professor Ernst Laurs ledning verkstälts genom schweiziska bondesekretariatet, utgjorde år 1930 genomsnittliga arbetstiden (med frånräknande av raster) för stallpersonal 12.25 timmar på våren, 13.45 timmar under höskörden, 13.10 timmar eljest under sommaren, 12.10 timmar under hösten och 11.10 timmar under vintern, medan för andra

manliga lantarbetare motsvarande timsiffror voro respektive 11.25, 13.30, 12.45, 11.20 och 10.00. I genomsnitt utgjorde arbetstiden för de båda arbetargrupperna respektive 12.15 och 11.25 timmar, vilket är något mer än före kriget, då motsvarande medeltal år 1909 voro respektive 12.00 och 11.15 timmar. — Liknande synas förhållandena vara i Frankrike. Arbetstiden uppges här växla betydligt i olika trakter. I Sydfrankrike uppges vinbergsarbetarna arbeta 6.7 å 8 timmar allt efter årstiden, medan i jordbruksbygderna i mellersta och norra Frankrike de dagliga arbetstimmarna lära vara 10—11 på sommaren och 9 på vintern. — Angående arbetstidsförhållandena i Belgien är ej mycket bekant, men för Hollands del kunna vissa upplysningar hämtas av de kollektivavtal, som här i stor utsträckning reglera arbetsvillkoren inom jordbruket och trädgårdsskötseln. Arbetstiden bestämmes dock efter skäliga oenhetliga grunder, i det att avtalen än fastställa en enhetlig arbetsdag om 10 å 10¹/₂ timmar året runt, än en efter årstiderna växlande arbetsdag om 8—11 timmar. I allmänhet synes årsarbetstiden ligga vid 2,700—3,000 timmar per år, men för kreatursskötare och herdar kan den stiga upp till 3,500 å 3,900 timmar.

England har beträtt sin egen väg för arbetstidens reglering inom jordbruket genom att möjliggöra bestämmande av ett visst timantal såsom grundval för de veckolöner, som fastställas av paritetiskt sammansatta lönenämnder i enlighet med 1924 års lagstiftning om minimilöner inom jordbruket. Denna normalvecka har i allmänhet fixerats till 50—54 timmar under sommaren och 48 timmar under vintern, men avvikelser så väl uppåt som nedåt förekomma i de olika grevskapen. Övertidsarbete medges mot särskild ersättning. För kreatursskötare, kördrängar och fårherdar är dock arbetstiden i allmänhet längre, ofta 60—62 timmar. Nu angivna arbetstider gällde i England ännu i början av år 1931, men under loppet av detta år har, såsom ett led i vissa lönenedsättningssträvanden, framträtt en tendens att förlänga den ordinarie veckoarbetstiden i syfte att därigenom reducera den faktiska arbetskostnaden per timme.

Av denna redogörelse framgår, dels att arbetstiden inom det svenska jordbruket näppeligen kan anses vara längre än inom flertalet andra jämförbara länder, dels att försöken att reglera jordbrukets arbetstid på lagstiftningens väg mött stora svårigheter, och att dessa knappast på något håll hitintills erhållit någon mera definitiv lösning.

Gunnar Huss.

Bertil Nyström.

Bilaga B.

KUNGL. LANTBRUKSSTYRELSEN.

Till Riksdagens andra lagutskott.

Sedan kungl. lantbruksstyrelsen anbefallts att avgiva yttrande över två inom riksdagen väckta, likalydande motioner, nr 189 i första kammaren och nr 281 i andra kammaren om laglig reglering och begränsning av arbetstiden för arbetare inom jordbruket, får lantbruksstyrelsen i ärendet anföra följande.

Motionärerna erinra, att när 1919 års riksdag fattade beslut om provisorisk reglering av arbetstiden för flertalet arbetskorporationer, undantag gjordes ifråga om arbetare i jordbrukets tjänst, men att i statsrådsprotokollet till den kungl. propositionen i ämnet ifrågasattes en senare omprövning av frågan angående reglering jämväl av jordbruksarbetarnas arbetstid. Motionärerna göra nu gällande, att under den tid, som förflutit sedan detta riksdagens beslut fattades, åtskilligt inträffat, som gjorde jordbrukets undantagsställning i detta avseende inom näringslivet mindre markerad. I sådant avseende framhålles, att de förändringar av arbetsförhållanden och arbetsformer, som maskinteknikens utveckling medfört, åtminstone i vad anginge storbruket, väsentligt minskat skillnaden mellan industriens och jordbrukets driftsformer.

Det synes lantbruksstyrelsen emellertid, som om motionärerna tillmätt den ökade motoriseringen allt för stort inflytande på lantbrukets driftsformer. Ifråga om det medelstora jordbruket, vartill den vida övervägande delen av Sveriges jordbruk — om den brukade arealen avses — är att räkna, har motoriseringen, enligt vad lantbruksstyrelsen kan finna, under den gångna tiden icke medfört några egentliga förändringar av sådan natur, att arbetsformerna därav påverkats. Icke heller ifråga om det egentliga storbruket, som omfattar något mer än 10 procent av Sveriges jord, synes denna motorisering annat än på vissa starkt begränsade arbetsområden hava medfört avsevärda ändringar uti förevarande avseende. I stort sett kvarstå således enligt lantbruksstyrelsens förmenande de skäl, som år 1919 medförde en undantagsställning ifråga om jordbrukets arbetare, oförändrade.

Jordbrukets beroende av årstidernas växlingar och kanske ännu mer av väderleken nödvändiggör för dess utövare en betydligt mera elastisk arbetstid, än som antagligen skulle kunna inrymmas inom lagligen fastställda regler. Särskilt svårt synes det lantbruksstyrelsen att inom sådana regler inrymma djurskötares verksamhet. Dessas arbetstid är delvis beroende av oberäknliga faktorer, såsom sjukdomsfall m. m., vilka knappast möjliggöra en lagbunden reglering av densamma.

Lantbruksstyrelsen är fullt medveten, att jordbrukets arbetare i fråga om arbetstid, speciellt när det gäller djurskötare, äro sämre lottade än industriarbetare. De skäl, som framtingat en begränsning av arbetstiden för industriens arbetare, göra sig dock icke i samma grad gällande ifråga om

dem, som sysselsätts inom jordbruket. Jordbrukets folk arbetar under helt andra, mera naturliga förhållanden och deras yrke medför i allmänhet icke samma hälsovåda, som ej sällan det industriella arbetet. Att jordbrukets folk — såväl arbetare som självständiga utövare — tillmåtts en helt annan och lägre levnadsstandard än andra näringars är emellertid tydligt. Lantbruksstyrelsen håller före, att jordbrukets arbetande folk i första hand är i behov av en förbättrad levnadsstandard och en med andra näringsutövare mer likställd ekonomisk tillvaro. Lantbruksstyrelsen anser sig böra ifrågasätta, huruvida en reglering av arbetstiden för jordbrukets arbetare icke skulle komma att verka i rakt motsatt riktning. Det under ekonomiskt betryck arbetande jordbruket skulle genom en begränsning av arbetstiden nödgas anställa ett större antal arbetare, det vill säga tvingas till ökade utgifter, varigenom dess ekonomiska ställning komme att än ytterligare försämrast. Då jordbrukets inkomster äro begränsade, medför enligt lantbruksstyrelsens förmenande varje ökning av dess utgifter ökade svårigheter att bereda dess arbetare en tillfredsställande inkomst. Lantbruksstyrelsen, som behjärtar de svårigheter, varunder jordbrukets arbetare leva, finner under sådana förhållanden i första hand åtgärder till jordbrukets ekonomiska stödjande vara av behovet påkallade. Arbetstidsfrågan synes styrelsen vara en andrahandsfråga.

Motionärernas hemställan utmynnar i ett yrkande på utredning av frågan. Då lantbruksstyrelsen, såsom av det ovan sagda torde framgå, ej kan finna åtgärder avseende arbetstidsreglering inom jordbrukets område för närvarande möjliga att genomföra, utan att jordbruksnäringen samtidigt åsamkas kännbar olägenhet, saknar lantbruksstyrelsen anledning för närvarande tillstyrka, att utredning i motionernas syfte kommer till stånd.

Stockholm den 5 mars 1932.

Erik Insulander.

Georg von Zweigbergk.